

๘๑. วิปริณามแห่งนัยอนิจจตาและทุกข์ตา

Changes as Impermanence and Suffering

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

In Honor of the Blessed One of the Fully Enlightened One

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network, 2016

ความสำคัญของบทความ

ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสภาวะธรรมที่อยู่รอบตัวนั้น คือ “**สัมมาทิฐิ**” ที่เป็นตามนัยของ “**โลกุตตรปัญญา**” [อธิปัญญา–โลกุตตรสัมมาทิฐิ–ภาวนามยปัญญา] มากกว่า “**โลกียปัญญา**” [ปัญญาสามัญ–โลกียสัมมาทิฐิ] ในการกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงหรือมนสิการกรรมฐานด้วย “**วิปัสสนาภูมิ–ปัญญาภูมิ**” หมายถึง ความเข้าใจธรรมทั้งหลายอย่างถูกต้องในการพิจารณาไตร่ตรองความแปรปรวนของสภาวะแห่งจิตในการเจริญภาวนากรรมฐาน เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นธรรมในนามรูปแห่งเบญจขันธ์โดยไตรลักษณ์ [สัมมสนญาณ ข้อ ๓ ในญาณ ๑๖] ในธรรมชาติของสภาวะธรรมทั้งหลายนั้น เป็นเรื่องของ “**ปัจจัยธรรม–ตถตา**” อันมีเหตุผลฐานมาจาก “**ทุกข์ตา–สภาพแห่งทุกข์–ทุกข์อริยสัจ**” โดยสามัญเรียกว่า “**สังสารทุกข์–ทุกข์**” เพราะเนื่องจากสภาวะของความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ หรือ ความไม่เที่ยงแห่งตัวตน “**อนิจจัง–อนิจจตา**” [วิปริณาม] โดยผู้ปฏิบัติธรรมต้องหมั่นเจริญภาวนากำหนดรู้ด้วย (๑) **อนิจจานุปัสสนา–อนิจจสัญญา** ทำให้เกิดปัญญาเร็ว ที่เรียกว่า “**ชวนปัญญา**” กับ (๒) **ทุกขานุปัสสนา–ทุกขสัญญา** ทำให้เกิดปัญญาในท่าลายกิเลส ที่เรียกว่า “**นิพเพธิกปัญญา**” เมื่อรู้เห็นถึงสภาพแห่งทุกข์กับเหตุแห่งทุกข์แล้วยอมทำให้รู้เห็นถึง “**อวิชชา–ตัณหา–อุปาทาน**” ว่าสิ่งเหล่านี้ไม่เที่ยงเป็นเหตุแห่งทุกข์ จึงควรพิจารณาธรรมทั้งหลายโดย “**อนัตตานุปัสสนา–อนัตตสัญญา**” ถึงสภาวะแห่งความไม่ใช่ตัวตน ที่จิตจะต้องไปปรับสภาพแห่งทุกข์ทั้งหลายเหล่านั้น ปัญญาที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ เรียกว่า “**มหาปัญญา**” คือ ปัญญามากที่ทำให้หลุดพ้นจากอำนาจครอบงำแห่งกิเลสทั้งหลายและกองทุกข์ทั้งปวง แต่อย่างไรก็ตาม ในความไม่เที่ยงแห่งสภาวะธรรมทั้งหลายนั้น คือ อาการของเหตุปัจจัยในสภาวะธรรมที่ประกอบด้วยความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง [วิปริณาม] ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง [สันตติ] โดยสังสารวัฏฏ์โดยทุกขณะในกาลทั้ง ๓ ได้แก่ **การเกิด–การตั้งอยู่–การดับไป** อันเป็นไปตาม “**หลักปัจจัยอาการ**” หรือ “**หลักปฏิจางมุขบาท**” [อวิชชา–สังขาร–วิญญาน–นามรูป–ผัสสะ–สพายตนะ–เวทนา–ตัณหา–อุปาทาน–ภพ–ชาติ–ชรามรณะ พร้อมสังกิเลสทั้งหลาย ได้แก่ โสกะ–ปริเทวะ–ทุกข์–โทมนัส–อุปายาส ที่เรียกว่า “**สังสารทุกข์**”] ที่เป็นลักษณะของสังขตธรรมทั้งหลายแห่งโลกียธรรม.

บทความที่ ๘๑ ประจำปี ๒๕๕๕ – วิปริณามแห่งนัยอนิจจตาและทุกขตา

ในความรู้สึกทั่วไปของปุถุชนนั้น ไม่มีใครปรารถนาอยากให้อะไรที่ตนยึดมั่นถือมั่น [อุปาทานขันธ] แปรเปลี่ยนไปจากสภาพเดิมที่ดำรงอยู่ ที่เรียกว่า “วิปริณาม” [Changes] ซึ่งตรงกับความหมายของ “อนิจจตา” คือ ความไม่เที่ยง และยังเป็นเหตุให้เกิดเป็นทุกข์เพราะความยึดมั่นแห่งอุปาทานในสภาวะแห่งจิตที่ตนปรุงแต่งขึ้นตามเจตนาที่ไม่มีสติสัมปชัญญะ คือ ความไม่รู้จริงแห่งอวิชชา อันสืบเนื่องจากภาวะที่ปราศจาก “โยนิโสมนสิการสัมปทา” [นั่นคือ ความไม่รู้แห่งอวิชชา = อโยนิโสมนสิการ-โมหะ] ความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดทุกข์ [วิปริณามทุกขตา] นี้ ส่วนใหญ่มักทำให้ปุถุชนผู้ค่อยปัญญาที่จะพิจารณาสภาวะธรรมที่ “เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป” “ไม่เป็นไปไปตามจริงแห่งปัจเจกการ [อิทัปปัจจยตา-ปฏิจัสสมุปบาท = ปัจจัยธรรม] นั่นคือ (๑) อยากให้อยู่-ภวตัณหากับ (๒) อยากให้ดับไป-วิภวตัณหา โดยเรียกสามัญว่า “อุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์-อุปาทานทุกข์” [ทุกขอริยสังข์] ซึ่งมีอุประกอบหลัก ๒ ประการ ได้แก่ (๑) อนิจจตา-ภาวะแห่งความไม่เที่ยง (๒) ทุกขตา-ภาวะแห่งความเป็นทุกข์ สำหรับผู้มีปัญญาเห็นธรรมตามเป็นจริง ก็ย่อมรู้เห็นด้วย “ญาณทัสสนะ” [การหยั่งรู้-การหยั่งเห็น] ถึงสาเหตุของทุกข์นั้นๆ คือ เกิดปัญญาหยั่งรู้ถึงความตั้งอยู่มั่นคงของธรรม ที่เรียกว่า “ธรรมลัทธิญาณ” [ทิพพจักขุญาณ] นั่นคือ “ทุกขสมุทัยอริยสังข์” หมายถึง กำหนดรู้ถึงสาเหตุของการเกิดทุกข์ [สมุทัย-อนุโลมปฏิจัสสมุปบาท] คือ “อวิชชา-ตัณหา” [มุล ๒] ซึ่งเป็นรากเหง้าของทุกข์ และค่อยเข้าใจพิจารณาถึงสภาวะที่ปราศจากทุกข์ได้เช่นกัน [นิโรธ-ปฏิโลมปฏิจัสสมุปบาท] คือ เมื่อดับ “อวิชชา-ตัณหา” ได้เมื่อใด ย่อมดับทุกข์ได้เมื่อนั้น นั่นคือ การหลุดพ้นจาก “อุปปัตติภพ-ชาติ-ชรา-พยาธิ-มรณะ-โสกะ” และ **สังกิลเลศทั้งหลาย** ด้วยความเห็นตามเป็นจริงโดย “สัมมาทิฏฐิ” ใน “อภินหปัจเจกขณ ๕” อันเป็นสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นตามกำหนดแห่งธรรมดาที่ต้องพิจารณาอยู่เนื่องๆ ได้แก่ (๑) ชราขัมมตา (๒) พยาธิขัมมตา (๓) มรณขัมมตา (๔) ปิยวินาภาวตา (๕) กัมมัสสกตา สภาวะธรรมทั้งหมดนี้ อยู่ภายใต้ความเป็นไปตาม “กฎแห่งความเปลี่ยนแปลง” [The Law of Changes] ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับบรรดา “สังขตธรรม” ทั้งหมด ยกเว้น “นิพพานแห่งอสังขตธรรม” ที่เรียกว่า “อมตธรรม-อมตธาตุ” [วิวิญญะ] เท่านั้น นั่นคือ “อนัตตตา-สุญญตา” คือ ความไม่ใช่ตัวตน-ความว่างเปล่า-ความไม่ยึดมั่นถือมั่น [ไม่ว่าจะเป็นสังขตธรรมหรืออสังขตธรรมก็ตาม] ดังนั้น ความคิดเห็น ความเข้าใจอย่างถูกต้องโดยธรรมในขั้นพื้นฐานนี้ มีความสำคัญต่อแนวคิดคำริ [สัมมาสังกัปปะ] ในการดำรงชีวิตที่เหมาะสมแก่ธรรม [ชัมมานุชัมมปฏิปัตติ] ของชาวพุทธทั้งหลาย นั่นคือ ความเป็นบุคคลผู้เกิด “ญาณสัมปยุตต์” ในคติ ๒ อย่าง ได้แก่ (๑) ปัญญาเห็นธรรมแห่งอริยสังข์ ๔ และ (๒) ปัญญาเห็นธรรมแห่งอิทัปปัจจยตา [จุตุปปาตญาณ (ข้อ ๒ ในวิชา ๓) – ทิพพจักขุญาณ-ปัจเจกปริคคญาณ (ข้อ ๒ ในญาณ ๑๖) คือ ปัญญาพิจารณาเห็นความจริงใน ปัจจัยธรรม = ปฏิจัสสมุปบาท ๑๒-ปฏิจัสสมุปบันธรรม ๖] ปัญญาทั้ง ๒ ประการ ดังกล่าวนี้นี้ ย่อมทำให้เกิด “ปัญญาตรัสรู้ธรรมแห่งไตรลักษณ์” [สัมมสนญาณ ข้อ ๓ ในญาณ ๑๖] ได้จริง ได้แก่ (๑) สมานิวิปัสสนา คือ สุญญตสมานิ-อนิมิตตสมานิ-อัปมิตตสมานิ กับ (๒) ปัญญาหลุดพ้นโดยไตรลักษณ์ คือ สุญญตวิโมกข์-อนิมิตต

วิโมกซ์-อัปป์ณิหิตวิโมกซ์ ซึ่งเป็นสภาวะธรรมที่ธรรมเกิดขึ้นคู่กันหรือเสมอกัน ที่เรียกว่า “ปัสสัทธิยูกาพาที” ในคู่ “สมถะ-วิปัสสนา” ย่อมมาประชุมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวเอกภาพเดียวกัน โดยประกอบด้วยปัญญาและเหตุผลโดยธรรม [ญาณสัมปยุตต์] หรืออีกนัยหนึ่ง เกิดความเห็นถูกต้องทั้ง (๑) โลกียสัมมาทิฏฐิ กับ (๒) โลกุตตรสัมมาทิฏฐิ โดยดำรงอยู่ใน “วิปัสสนาภูมิ-ปัญญาภูมิ” เท่านั้น ได้แก่ (๑) ชั้น ๕ (๒) อายตนะ ๑๒ (๓) ธาตุ ๑๘ (๔) อินทรีย์ ๒๒ (๕) อริยสัจ ๔ (๖) ปฏิจสมุปบาท ๑๒ และ (๗) ปฏิจสมุปปีนนธรรม ๖ [สังสารจักร] ดังนั้น ความเข้าใจอย่างถูกต้องตามเป็นจริงในบรรดาสังขตธรรม [อนิจจัง-ทุกขัง-อนัตตา] นั้น ย่อมทำให้ลงข้อสรุปได้ว่า ตนกำลังดำรงชีวิตอยู่ “โลกแห่งความแปรปรวน” [วิปริณาม] อันเป็นทุกติ ไม่ว่าจะ เป็นทุกข์หรือสุขก็ตาม ไม่ว่าจะอยู่ในภูมิใดก็ตาม [ภูมิ ๓๑] ยกเว้น จะอยู่ใน “โลกุตตรภูมิของพระอรหันต์” เท่านั้น ที่มีสภาวะแห่งจิตเป็น “กิริยาจิต” ปราศจาก “กิเลสตัณหา-กรรม-วิบาก” [วิภูชะ ๓] ที่เรียกว่า “วิภูชะ-ชันชวินิมุต” หรือ “สันติบทแห่งนิพพาน” สำหรับใน “ภูมิ ๓๑” นั้น ถือเป็น “โลกียภูมิ” นับจาก ปุถุชนถึงอนาคามี ด้วยเหตุนี้ พระโยคาวจรจีนาสพจึงต้องคงบำเพ็ญเพียรภาวนา [วิชาและจรณะ กับ อภิญญาเทสิตธรรม ๓๓ = *เสขปฏิบัติ*] อยู่เสมอ อย่างสืบเนื่องเป็นนิตย์ เพื่อให้จิตดำรงอยู่ด้วย “สัมมัตตะ ๑๐-มรรคมืองค์ ๑๐-อเสขธรรม” ให้ได้ พร้อมด้วย “อนุตตริยะ ๓-อนุตตริยะ ๖” โดยมีเป้าหมายเพื่อดำรงอยู่ใน “โลกุตตรภูมิ” [นิพพาน] จนกว่าจะถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ที่เรียกว่า “ชีวิตสมสี่สี” [การดับขันชปริ นิพพาน] หรือ “อนุปาทิเสสบุคคล-อเสขบุคคล-พระอเสขะ” ดังนั้น “อมตธาตุ-นิพพานธาตุ” นั้น จึงเป็น สภาวะธรรมที่อริยสาวกของพระตถาคตดำรงอยู่ในขณะที่มีชีวิต [มีสัญญา-เวทนา = *พระเสขะ*] ด้วยกิริยาจิต กับในขณะที่ดับชีวิตหรือละสังขาร [ดับสัญญา-เวทนา = *พระอเสขะ*] ซึ่ง “วิปริณาม-ความแปรปรวน” ใดๆ จึงไม่เกิดขึ้นใน “สันติบทแห่งนิพพาน” ไม่ว่าจะยังมีชีวิตอยู่หรือละสังขารไปแล้ว คือ การดับชีวิตด้วย อนัตตา [อนัตตานุปัสสนา] ในสังขตธรรมและอสังขตธรรม โดยได้บรรลุความตรัสรู้ “โลกุตตรธรรม ๘” [มรรค ๔-ผล ๔-นิพพาน ๑] เสวยวิมุตติผลเป็นพระอรหันตจีนาสพดีแล้ว “นิพพานธาตุ” จึงไม่ใช่ “สภาวะ แห่งวิปริณาม” อีกต่อไป อันเป็น “โลกุตตรสุขแห่งอมตธรรม” [บรมธรรม] ในพระธรรมวินัยนี้ตลอดไป.

